Jüdische Pester Zeitung.

יידישע פעסטער צייטונג

Nr. 120 יעכצעהנטער יאהרגאנג בודאפעסט, פרייטאג ו חשון ה.תרמ"ה. Budapest, 24. Oktober 1884

איף דיעזע צייטונג קאנן מאן יעדען טאג פרענומעריריען,
אונד דיר פרענומעראציאנס-פרייס בעזאנגען מיט דעם עפסאנג דעם ערסטען בלאטעס.

דיא רעדאקציאן בעפינדעט זיך אין פעסט, ווייטצנער בולווארנום 29, וואקין, אין אויך דיא פרענומעראציאנס-אנמעלדונגען צו ווענדען בעליעבט.

דיעזעס בלאטט ערשיינט
דריימאל וואכענטלך
דאנאג, מיטוואך אונד פרייטאג
אונד קאסטעט
פיר אסטערריך-אונגארן
גאנציעהריג 8 גולדען אָסטר. וועה.
האלביעהריג 4 גולדען אָסטר. וועה.
פיר רעשטליכע 2 גולדען אָסטר. וועה.

פיר דיא אויסלאנד
גאנציעהריג 9 גולד. — קר. אָ. וועה.
האלביעהריג 4 גולד. 50 קר. אָ. וועה.
פיר רעשטליכע 2 גולד. 25 קר. אָ. וועה.

דיא אדרעסס-דעבאטטע.

דער זיבענטע טאג.

ניכט לאנגע בליעב דאס פארלאמענט איף דער גייסטיגען האהע, צו וועלכער עס דאס איף־טרעטען באלטהאור האייוואטהס אם זעכסטען טאגע דער דעבאטטע ערהאלטען האטטע, דענן שאן אם פאלגענדען טאגע, דעם וועלט־ארל נעגענוויך איינע דערדע, עס שיען אלס אב דער אלטע מאנן זיך אללע מיהע געבען מאכטע, אום דען בעוויין צו פירהרען, דאס דאס שפיר־ווארט: „אלטער שטעט פאר טהארהייט ניכט“ אין זעהר וואהרעם איזט. בעצייכנלך דער איסערונג נעגענוויכט, דאס זא פיעלע בערוהמט געוואָרדענע מאנגער זיינע שיליר־וואָרען, בעמערקט זעהר וויכטיג „פעסטער לליאד“, דאס קיין אינציגער דיעזער מאנגער אלס בעמערקט איף בערוהמט געוואָרען איזט (נעגענוויך וואר פראָפעסאָר דער בעמיע) אב באראן אטוואָש, שאמשטש, טשענגערי אונד אנדרעע פאן נעגענוויך עשוואס איינצוויזען האבען. דאס איזט אונבע־לאנגט. דאס אבער נעגענוויך פאן דענען שילערן נ י כ ט ס ג ע ל ע ר נ ט ה א ט דאס איזט געוויסס.

דיא אנטסעמטען אנאדי אונד סאלאי האט־טען נאך אן דעמזעלבען טאגע שפרעכען זאללען, דאס געשוואטען דעם אלטען דעהנטע זיך יעדאך זא זעהר אין דיא לאנגע, דאס דיא ביידען אנטי־סעמטען דען אבגעאָרדנעטען בארלא אונד שאנדי, צוויי א הערצלך אונבעדייטענדען מענשען דאס וואָרט אובערלייסען, זא דאס דיא פערקנדיגונג דער זייבען לעהרען דער בירען מ א כ ע ר פאן טיסא-עסאר אום איינען גאנצען טאג פערשא־בען וואָרדע.

איינען נעדרענגטען איסצוג איס דער „רעדע“ נעגענוויכט האבען וויר שאן אין אינזערער מיטטוואָכ־ניממער פערפעפענטליכט, ווייר טראגען הייר נאך אפלאנגענדע אינטערעסאנטע שטעללען איס דער־זעלבען נאך:

„דער ערסטע אנטסעמט אינגא־נס“ זאגטע נעגענוויך, „איזט — קולטוסמיניסטער טרעפאָרט.“ דאס איזט דאס איינציג קלוגע אונד וואָרט אין דער דייטשטהאלבשטיגען רעדע. — דיא רע־דאקציאָן) „וואָרום טרעפאָרט צום יודענפייינד גע־וואָרדען איזט, (ער איזט עס ליידער ניא געוואָרדען, — דיא רעדאקציאָן) דאס קאָנן איך מיר ניכט ער־קלאָרען, אום זא וויינינגר, דא איך קענגטניס דא־פאן האבע, דאס דער קולטוסמיניסטער, אלס ער אים פערלאָסעסענען יאהרע אבעראָגנאָרן בע־ווייסע, גלעגענהייט נעגען האטטע, אין זיינען אנטסעמטשטען געפוהלען בעשטאָרקט צו ווערדען, וואהרענד דיעזער ווייזע ערוויינגעטע זיך נאמלך מיט דעם מיניסטער פאלגענדער פאלל: אין אינער שטאדט דעם מארמארשער קאמטאטס שטעט דער מיניסטער, דא דאס זאממטליכע נאמט, אונד וויר־טהסהייזער אין האנדען פאן יודען זונד, אין אין יידישעס נאסטהויז אב. וואס מיסטע אבער דא דער מיניסטער ערלעבען! דער יודע רעכנעטע אהם ניכט נור דאס איף, וואס ער אונד זיינע ווייזע, פאהרטען פערצעהרטען, ואנדערען איך אללע טעל־לער אונד שיסעלע, גלאזער אונד פלאשען, עסעריג אונד טשטיכער אונד אובערהויפט אללעס געראט־הע, וואס וואהרענד דער אנווענהייט דעם מינים־טערס געברויכט וואָרדען איזט: דענן נאך אנזיכט דעם יודען, וואָרען זיינע בריסטליכען נאסטע ניכטס אנדערעס, אלס אונרייגע טהערע (לאנגנאהל־טענדע גראסע הייטערקייט) אונד אלס דער מינים־טער דיעס ניכט גלויבען וואללטע, צערבראך אונד צערריסס דער יודע פאר זיינען אייגען אללעס צער־בעכבארע אונד צערריסבארע. (הייטערקייט. יוליאוס האוואטה רופט דאצווישען: De már ez — csakugyan nem igaz! — דאס קאָנן דאך אבער ניכט וואהר זיין?) איך וויל אהנען דען יודען געגענען, (רו־פט, וואָ איזט ער? דער מיט אהם! גראסע הייטערקייט) ניכט דען מארמארשער יודען מיינע איך, דער נאמע דעסזעלבען איזט מיר ניכט בעקאנגט, זאנ־דערן איך וויל אהנען אייגען יודען געגענען, דער זיך פאלל האבס אונד פערבראכטיג אובער „זיינע גלויבענסגענאססען איסערטע“ אונד גון צוטרטע נעגענוויך דיא איסערונגען אייגער ניכט ערזעוואל־לערדע יודע יידישער, הייליגער אונד בריסט־ליכער אנטסעמטען, זא דאס דיעזעגנען מוטהיגען מאנגער. דא זיך בין דאהין נאך ניכט געפליכטעט האטטען, עבענפאללס אוילנסט דאס הייז פער־לעסען, אונד נור דיא אנטסעמטען הייליגען מריא אים פאללע דרטטהאלב שטנדען.

זא וואר דיא רעדע בעשאפען, וועלכע דער 73־יאהריגע פענזאנירטע פראָפעסאָר שטאמ־מעלער אונד צוטטערנד הערזאגטע, זא איזט דער מאן בעשאפען, דען דיא אנטסעמטען אהרען „ווייזען“ אונד „גלעהרטען“ נעגענען.

דער אכטע טאג.

פאן דען 6 דערגערן דיעזעס טאגעס געהאָרען 3 מיט לייב אונד זעעלע דעם טיפעל דעם יודענ־האסעס, דער פערטע איזט אין „עהרליכער“ אנטי־סעמיט, דאס דאס האסס ער איך דיא איבריגען אנטסעמטען פיעל גלוהענדער אלס דיא יודען, אין 5־טע בליעב פארבלאה, טשאנאדי, דער לעצטע האלט דען איסגלייך מיט אסטערהייז פיר איינעס דער גראסטען איבעל: דען אנטסעמטסמס אבער ערקלארטע ער פיר אין נאר גראסערעס איבעל. איבריגענס וואָרדע קיינער דער 6 דערגער ערנסט גענאממען.

נעזיא אנאדי, דער ערסטע דערגער, זאגטע אי־נען ארטיקעל אים אשטאעס מאגאזטשריפט „12 וואָרט“ אנ ס ו ו נ ע ר נ ד י נ ג דער, וואס יע־דענפאללס איינען פארטשרטט בעריטעט, וועגען מאן בעדענקט, דאס ער זיינע פיהרערען הערען, דיא אים דעם „פנגעטלעטשע“ געשאפען וואָרען, פאן איינעס אנדערע הערבאבלטען מוטטע, זיין גראס־טעס פערהיגנסס בעשטערט ערדאך אין דעם, וואס ער נ י כ ט זאגטע, וועדער דיא שאלמאש נאך טיסא-עסאר קאם נאמליך איבער זיינע לייפפען, אנאדי האט עס וואהרשיינלך איינגעזעהען, דאס עס דא „ניכטס מעהר צו האלטען“ גיבט. — איב־דיגענס גאב ער דען יודען אללע מאגליכען נאמען פאם „בלוטאגעל“ אנגעפאנגען בין צום „בלוטרעסטיגען טגעל“. צום שלוסס ערטהיילטע ער נאך דעם מיניסטערפארזיטענטען דען פיינד־ליכען ראטה. דיא געפאלגטען איסגאהמס-מאסרע־געלן ניכט נעגען דיא אנטסעמטען, אנדערן נעגען דיא יודען אין אנזוענדונג צו בריינגען.

דער צווייטע דערגער וואר דער קאטהאליש־גייסטליכע איגנאץ בערגער. דער בראוטע מאנן וואללטע פערמיטהליך בעווייזען, דאס מאן גאנץ ניט איינע האלבע שטונדע שפרעכען קאנן, אהנע עטוואס זאגען צו מיסטען. דער בעוויין איזט איהם געלונגען, איבריגענס איזט איגנאץ בערגער ד י י ן אנטסעמטע.

יעטצט פאלגטע דער גייגענוואהלטע קארל סאלאי, דער אנוואלט דער שאמאשש אים טיסא־עסלאער הערקסנפראצעסס. דער מאנן איזט קלוג וויא דיא שלאנגע, דאס מיט איהם צוגעגעבען ווערדען. ער וואיסטע דאסס דאס הייז דאריבע־ווארט, דאס ער נאך דער ארט זומאנדס אונד קאמראשיס איבער דיא יודען הערפאללען אונד זיך גלייך ביא דער ערסטען דערע קאמפראמיטטירען ווערדע. צו אונזערעם בעדייערן טראט ער דעם ניכט. פאן דען יודען שפראך ער גיר וועניג, אונד ביא וויטעם ניכט זא וויטהעדר, וויא זיינע אבר־דיגען פארטיגענאססען. דאס הייז הארטע דיא שאן פארגעראנגענע רעדע מיט אייסמרקזאמקייט אן. דער מאן איזט פיעל געפאהרליכער אלס אללע אנדערען אנטסעמטען.

הערמאנו אטטא, דער נאכסטע רעדנער, וויל־לס ערדען פריי דיא רעפארם דער יודען דורכפיה־רען (דאס איזט זא אינע פיקסע אידעע ביא אהם) פערראמטט אבער דיא אנטסעמטען, וויי־כע זיך פאן דאס אונד גערדיגען לוידענגיגען. אשטען לייטען לאססען. אישטאצ רהמט זיך אי־ן זיינעס „12 וואָ־פיראט“ דאס זיינע וואהרע ביא דיעס געגען־מאנדיראטשען געגעסען אונד גע־ווינקען אונד גאלד גענאמטען אונד צוליעטצט אן אהן (אישטאצ) געשטאמטס האבען. (אישטאצ אי־ן אונד בארן אנדרעאנסקי ריפען ראצ־ישען: דעכט דא־בען זיא געטהאן? דאס אי־ן אונ־מארלישעס פאר־געהען. דיא אנ־טסעמטען פערגען פאר „וועגאָראל“ „וואהרענד“ דיא אונמארל אי־ן אלגלכם דיא בריי־טען. פאלגע פער־

דער גייגוואהלטע עייגענלישע גייסטליכע אמפטמאנגע רעדע זומאנ־שטען אונד אין עטוואס אנ־שאנדיגערעס טאגע: דער־גוואנט אלס ער זיך אין דאסצוטרען פאן יודע־גפינדליכען ביכערן איינלעס, וואָרדע דאס הייז אנגעדולדיג. דיא הייפיגען אונד שטרטישען (Elali! יפפ: (ער זאלל אייפהאָרען) ציאנגען דען פאר־מען מאנן שאן נאך אנדער־אלשטערען זיין: עשטפפפ צו אינטער־בעכען.

אי־ן דער הייטיגען וויטעונג.

דיא רעדע דעם מיניסטער־פארזיטענטען מאכט דיא הייטיגע „וטעונג צו אייער דער וויכטיגסטען „אייר בעריפ“ אזטע אייר“ זאגטע דער־ פאן טיסא צו דען אנטסי־ „מיטען געוועגדעט, „אייר באראן אט־ וויא אונד קאלטשטע, דיא אנגעבליך זא דאכטען אייר אייר; אייר קאנגט דאס לייכט טהען, דענן אייר וויי־ פפסטע, דאס זא אים גראבע לעגען, אבער אך זא אייך, דאס מיין וואָרט אין וואהרעס פלייסט ערן אזטע, דען דאנגערטשטיממען גענגאנבע־, מאנגטען, פיר דיא בעליידיגונג, דיא אייר אנפאהרע־, אנ טהטע, אינדעס אייר זיא צו דען אייריגען צאהלט־, אייך האלטע עס פיר מיינע פפליכט, הייר דען הער־, דען אבגעאָרדנעטען יידישע קאנפעסאן מיינען, פאללען בייפאלל אייסצוטשפרעכען, דאס זיא טראטען דער אינפלאמהנטען שאנדרעדען, דיא גענען אייהרע רעליגיאן גערעהלטען וואָרדען, עס ניכט דער מיהע ווערטה ערבעטטען, צו אנטוואָרטען (באראן אנדרעאנסקי: וויל זיא זיך פיר־טען) ווייל זיך

דעם יודען, וואָרען זיינע בריסטליכען גאסטע ניכטס אנדערעס, אלס אונרייגע טהערע (לאנגנאהל־טענדע גראסע הייטערקייט) אונד אלס דער מינים־טער דיעס ניכט גלויבען וואללטע, צערבראך אונד צערריסס דער יודע פאר זיינען אייגען אללעס צער־בעכבארע אונד צערריסבארע. (הייטערקייט. יוליאוס האוואטה רופט דאצווישען: De már ez — csakugyan nem igaz! — דאס קאָנן דאך אבער ניכט וואהר זיין?) איך וויל אהנען דען יודען געגענען, (רו־פט, וואָ איזט ער? דער מיט אהם! גראסע הייטערקייט) ניכט דען מארמארשער יודען מיינע איך, דער נאמע דעסזעלבען איזט מיר ניכט בעקאנגט, זאנ־דערן איך וויל אהנען אייגען יודען געגענען, דער זיך פאלל האבס אונד פערבראכטיג אובער „זיינע גלויבענסגענאססען איסערטע“ אונד גון צוטרטע נעגענוויך דיא איסערונגען אייגער ניכט ערזעוואל־לערדע יודע יידישער, הייליגער אונד בריסט־ליכער אנטסעמטען, זא דאס דיעזעגנען מוטהיגען מאנגער. דא זיך בין דאהין נאך ניכט געפליכטעט האטטען, עבענפאללס אוילנסט דאס הייז פער־לעסען, אונד נור דיא אנטסעמטען הייליגען מריא אים פאללע דרטטהאלב שטנדען.

זא וואר דיא רעדע בעשאפען, וועלכע דער 73־יאהריגע פענזאנירטע פראָפעסאָר שטאמ־מעלער אונד צוטטערנד הערזאגטע, זא איזט דער מאן בעשאפען, דען דיא אנטסעמטען אהרען „ווייזען“ אונד „גלעהרטען“ נעגענען.

דער אכטע טאג.

פאן דען 6 דערגערן דיעזעס טאגעס געהאָרען 3 מיט לייב אונד זעעלע דעם טיפעל דעם יודענ־האסעס, דער פערטע איזט אין „עהרליכער“ אנטי־סעמיט, דאס דאס האסס ער איך דיא איבריגען אנטסעמטען פיעל גלוהענדער אלס דיא יודען, אין 5־טע בליעב פארבלאה, טשאנאדי, דער לעצטע האלט דען איסגלייך מיט אסטערהייז פיר איינעס דער גראסטען איבעל: דען אנטסעמטסמס אבער ערקלארטע ער פיר אין נאר גראסערעס איבעל. איבריגענס וואָרדע קיינער דער 6 דערגער ערנסט גענאממען.

נעזיא אנאדי, דער ערסטע דערגער, זאגטע אי־נען ארטיקעל אים אשטאעס מאגאזטשריפט „12 וואָרט“ אנ ס ו ו נ ע ר נ ד י נ ג דער, וואס יע־דענפאללס איינען פארטשרטט בעריטעט, וועגען מאן בעדענקט, דאס ער זיינע פיהרערען הערען, דיא אים דעם „פנגעטלעטשע“ געשאפען וואָרען, פאן איינעס אנדערע הערבאבלטען מוטטע, זיין גראס־טעס פערהיגנסס בעשטערט ערדאך אין דעם, וואס ער נ י כ ט זאגטע, וועדער דיא שאלמאש נאך טיסא-עסאר קאם נאמליך איבער זיינע לייפפען, אנאדי האט עס וואהרשיינלך איינגעזעהען, דאס עס דא „ניכטס מעהר צו האלטען“ גיבט. — איב־דיגענס גאב ער דען יודען אללע מאגליכען נאמען פאם „בלוטאגעל“ אנגעפאנגען בין צום „בלוטרעסטיגען טגעל“. צום שלוסס ערטהיילטע ער נאך דעם מיניסטערפארזיטענטען דען פיינד־ליכען ראטה. דיא געפאלגטען איסגאהמס-מאסרע־געלן ניכט נעגען דיא אנטסעמטען, אנדערן נעגען דיא יודען אין אנזוענדונג צו בריינגען.

דער צווייטע דערגער וואר דער קאטהאליש־גייסטליכע איגנאץ בערגער. דער בראוטע מאנן וואללטע פערמיטהליך בעווייזען, דאס מאן גאנץ ניט איינע האלבע שטונדע שפרעכען קאנן, אהנע עטוואס זאגען צו מיסטען. דער בעוויין איזט איהם געלונגען, איבריגענס איזט איגנאץ בערגער ד י י ן אנטסעמטע.

יעטצט פאלגטע דער גייגוואהלטע קארל סאלאי, דער אנוואלט דער שאמאשש אים טיסא־עסלאער הערקסנפראצעסס. דער מאנן איזט קלוג וויא דיא שלאנגע, דאס מיט איהם צוגעגעבען ווערדען. ער וואיסטע דאסס דאס הייז דאריבע־ווארט, דאס ער נאך דער ארט זומאנדס אונד קאמראשיס איבער דיא יודען הערפאללען אונד זיך גלייך ביא דער ערסטען דערע קאמפראמיטטירען ווערדע. צו אונזערעם בעדייערן טראט ער דעם ניכט. פאן דען יודען שפראך ער גיר וועניג, אונד ביא וויטעם ניכט זא וויטהעדר, וויא זיינע אבר־דיגען פארטיגענאססען. דאס הייז הארטע דיא שאן פארגעראנגענע רעדע מיט אייסמרקזאמקייט אן. דער מאן איזט פיעל געפאהרליכער אלס אללע אנדערען אנטסעמטען.

הערמאנו אטטא, דער נאכסטע רעדנער, וויל־לס ערדען פריי דיא רעפארם דער יודען דורכפיה־רען (דאס איזט זא אינע פיקסע אידעע ביא אהם) פערראמטט אבער דיא אנטסעמטען, וויי־כע זיך פאן דאס אונד גערדיגען לוידענגיגען. אשטען לייטען לאססען. אישטאצ רהמט זיך אי־ן זיינעס „12 וואָ־פיראט“ דאס זיינע וואהרע ביא זיינעס געגען־מאנדיראטשען געגעסען אונד גע־ווינקען אונד גאלד גענאמטען אונד צוליעטצט אן אהן (אישטאצ) געשטאמטס האבען. (אישטאצ אי־ן אונד בארן אנדרעאנסקי ריפען ראצ־ישען: דעכט דא־בען זיא געטהאן? דאס אי־ן אונ־מארלישעס פאר־געהען. דיא אנ־טסעמטען פערגען פאר „וועגאָראל“ „וואהרענד“ דיא אונמארל אי־ן אלגלכם דיא בריי־טען. פאלגע פער־

דער גייגוואהלטע עייגענלישע גייסטליכע אמפטמאנגע רעדע זומאנ־שטען אונד אין עטוואס אנ־שאנדיגערעס טאגע: דער־גוואנט אלס ער זיך אין דאסצוטרען פאן יודע־גפינדליכען ביכערן איינלעס, וואָרדע דאס הייז אנגעדולדיג. דיא הייפיגען אונד שטרטישען (Elali! יפפ: (ער זאלל אייפהאָרען) ציאנגען דען פאר־מען מאנן שאן נאך אנדער־אלשטערען זיין: עשטפפפ צו אינטער־בעכען.

אי־ן דער הייטיגען וויטעונג.

דיא רעדע דעם מיניסטער־פארזיטענטען מאכט דיא הייטיגע „וטעונג צו אייער דער וויכטיגסטען „אייר בעריפ“ אזטע אייר“ זאגטע דער־ פאן טיסא צו דען אנטסי־ „מיטען געוועגדעט, „אייר באראן אט־ וויא אונד קאלטשטע, דיא אנגעבליך זא דאכטען אייר אייר; אייר קאנגט דאס לייכט טהען, דענן אייר וויי־ פפסטע, דאס זא אים גראבע לעגען, אבער אך זא אייך, דאס מיין וואָרט אין וואהרעס פלייסט ערן אזטע, דען דאנגערטשטיממען גענגאנבע־, מאנגטען, פיר דיא בעליידיגונג, דיא אייר אנפאהרע־, אנ טהטע, אינדעס אייר זיא צו דען אייריגען צאהלט־, אייך האלטע עס פיר מיינע פפליכט, הייר דען הער־, דען אבגעאָרדנעטען יידישע קאנפעסאן מיינען, פאללען בייפאלל אייסצוטשפרעכען, דאס זיא טראטען דער אינפלאמהנטען שאנדרעדען, דיא גענען אייהרע רעליגיאן גערעהלטען וואָרדען, עס ניכט דער מיהע ווערטה ערבעטטען, צו אנטוואָרטען (באראן אנדרעאנסקי: וויל זיא זיך פיר־טען) ווייל זיך

עלטערן קערהרטען מיט אהרעם קינדע נאך ענגלאנד צורוק. וואהרענד דער נאאפלעגישען קריעגע מראט דער יונגע מאזעס אין דיא פרייוויללינג לאנדווהר איין אונד אוואנשרטע ביז צום קאפיטאן, אים יאהר 1812 הייראטהטע ער אים אלטער פאן 28 יאהרען ווריטה קאהן, טאכטער דעם לעווי באהרענט קאהן, דערען שוועסטער האנגא זיך באלד נאכהער מיט נאטהאן פאן ראטהשילד, פערמאהלטע. — אים יאהרע 1824 וואורדע מאנטעפיארע דער בערגרנדער אונד ערסטער פראזידענט דער ערסטען לעבענס אונד פייער-פערזיכערונגס-געזעללשאפט, עבענזא דער אין דעמזעלבען יאהרע געגרינדעטען אמעריקאנישען אסעקוראנץ. אויך דיא ערסטע גאזבעלייכטונגס-געזעללשאפט, וועלכע דיא מיטען איינאפאאישען הויפטשטאדטע מיט גאסבעלייכטונג פערזאהרגס, וואר איינע גרינדונג מאזעס מאנטעפיארעס. דיעזע גרינדונגען נאהמען אין ערסטער לינע מענשענפרייונדליכע צוועקקע אין אויסזיכט, האטטען מיט אונגעהייערען שווייריגקייטען צו קאמפפען אונד בראכטען יאהרע לאנג אהרעם פראזידענטען אונד בעגרינדער ניכט איינען פפענניג אין, ערהיישטען פיעלמעהר פאן אהם גראסע אפפער. אויך אן דער גרינדונג דער באנק פאן אירלאנד (1825) נאהם מאנטעפיארע דען טהאטינסטען אנטהייל אונד וואורדע איינער דער ערסטען דירעקטארען דערזעלבען. אין פאלגע דיעזער בעריטעגדען אמטער אונד גרינדונגען נאהם אינזער מאזעס אין געזעללשאפטליכער בעציעהונג איינע הערפפאראגענדע שטעללונג אין, אונד זעלבסט דיא פרינצען דעם קאנינליכען הייזעס צאהלטען צו זיינען בריאלליכען פפרייגדען. — אים יאהרע 1827 אונטערנאהם מאנטעפיארע אין בעגלייטונג זיינער געמאהלין זיינע ערסטע פילגערפאהרט נאך דעם הייליגען לאנדע. זיעבענמאל האט סיר מאזעס דאס הייליגע לאנד בעזוכט, דאס לעטצטע מאל אלס 91-יאהריגער גרייז אים יאהרע 1875. יעדעסמאל עריוייען ער גראסע וואהלטהאטען דען דארבענגרידערן אין פאלאסטינא. — אים יאהרע 1837 וואורדע מאנטעפיארע פאן דער קאנינין פאן ענגלאנד צום ריטטער ערנאנגט. — אים יאהרע 1840 אונטערנאהם סיר מאזעס זיינע בערהמטע געוואהרדענע רייזע נאך דאמאסקוס, אים דיא דארטיגען יודען געגען דיא ענטזעטליכע בלוטבעשולדיגונג מיט ערפאלג אין שוטץ צו נעהמען. — אים יאהרע 1846 רייזטע סיר מאזעס אין בעגלייטונג זיינער געמאהלין נאך רום, לאנד, אים זיך ביא קאיזער ניקאלוס פערזאנליך אים דיא צורקנאהמע דער הארטען, גגגען דיא רוססישען יודען ערלאסענען געזעטצע צו בעמיהען. מיטטען אים ווינטער פיהרען זיא דורך דיא רוססישע שטעפפע, אפטמאלס פאן שאארען הונגריגער וואלפע פערפאלגט. אלס זיא איבער דען פלוס דינא זעטצטען, בראך דאס אייז; נור מיט מיהע ענטגינגען זיא דעם טאדע, וואהרענד איינער איהרער פיהרער ערטרענק. דיא רייזע האטטע דען בעסטען ערפאלג; דיא יודענפיינדליכען מאסרעגעלן וואורדען אויפגעהאבען. — דאס זעלבסטלאזע בעמיהען מאנטעפיארעס פאנד אללגעמיינע אנערקענונג אונד בעוואונדערונג. דיא קאנינין פאן ענגלאנד ערהאב איהן צום באראן. — (שלוס פאלגט.)

לטובת בני ארץ ישראל.

פאם פארשטאנדע דער ארטה. איזראעליטישען נעמינדע אין דעעש (זיעבענבירגען) ווערדען ווייר אים דיא פערפפפעטליכונג פאלגענדען אייפרופעם ערזיכט:

געהרטע הערען אונד גלובענסגענאסען!

אינדעם איהנען דיא שרייבינג באשטאפט בריינגען, דאס הרב הנאון הצדיק מהרי ומרן הדור כהש"תמ"ה מנחם מענדל פאנעט ז"ל רב דקהלתינו נאך לאנגעם לייד ען יום ה' י"ג תשרי תרמה נפטר נעוואָרדען אונד דעפפען איינציגער זאהן הרב המאה"ג החסיד מו"ה משה נ"י אלס ראש בית דין ומורה צדק דקהלתינו במקום אביו הצדיק ז"ל מיט איינוויללינונג כל בני הקהלה והסביבה לויט וואונש זיינעס פערשטאָרבענען פאטערס ז"ל אלס ראש בית דין ומורה צדק דקהלתינו אין עדרען איינגעזעטצט וואורדע — עריליבען ווייר אונס דיא ווייטערע האליכפפטע מיטטהיילונג צו מאכען:

דאס מרן הגאון הצדיק ז"ל קורם פפיריתו בתפכמת הקהל ובני ארץ הקדושה דאס נבאות אונד דיא פערוואלטונג פאן ארץ ישראל אונד מאיר בע"נ נעלדער דעם גענאנטען זאהנע איבערגאנג, אונד דורך דען פאششאנד אללע גוטע פיינדע אונד נאנגער עדזוכונג דיעס, דאס איהם נעשענקטע פערטרויען אויף זיינען זאהן צו איבערטראגען, איהן אין גליכעם מאאסע צו אכטען אונד צו אונטערשטיצען, וואפיר ער איינען יעדען מזכיר לטובה זיין ווירד. בראַ כדעי דאביי בתורה במדות ובצדקות ווירד ער דאס ארץ ישראל אונד מאיר בע"נ נעלדר מיט עבען זאלבער פינקטליכקייט אונד רעדליכקייט וויא אביו הגאון ז"ל פערוואלטען. אללע פריינדע אונד פערעהרער כפי פקדת וסמכת מרן הצדיק ז"ל נ"י צו יעדערצייט פריינדליך עפפאנגען אונד דענזעלבען מיט ראטה אונד טהאט ביישטעהען.

מאגען גון הנדבות אונד נעלדער לארץ הקדושה דעמזעלבען אונטער אדרעפפע: פאנעט מאזעס אונטערראבבינער דעש נעטראפפ איינגעזעטצט ווערדען. אונד ווענען הערוויסנאבע דער פריהער אונטער אדרעפפע פאנעט מענדעל דעש אונד בייס הייזיגען פאפפאמטע דעש. ווענען אבשעריבען דעם אדרעפפאטען צוריקגעהאלטענען געלדער, דאס הייזיגע קאנינליכע פאפפאמט מיטטעלפט אר טס-אמטליך לענאליזירטער, אונטערשריבענער אללדאמכט אין אינגאריישער שפראכע ערזוכען, דיא אן פאנעט מענדעל אדרעפפירטען געלדבריעפע אונד אנזווייזונגען דעפפען זאהן פאנעט מאזעס אויפצופאלגען.

שליעפליך ווירד אוס דיא מאליכפפטע פערבייטונג דיעזער מיטטהיילונג גוטוכט לטובת נשמת הצדיק ז"ל ולטובת בני הרב המאה"ג ולטובת בני ארץ ישראל.

מיט פריינדליכעם גרוסע פאם פארשטאנדע קהל עדת ישרין דעעש.

צבי אלימלך הארטמאנן, פראזעס.

ווייר ערזוכען אונזערע געעהרטען פרענומעראנטען אונד פריינדע זיך מיט אהרען צוישטפטען נור דירעקט אן אונזערע רעדאקציאן צו ווענדען אונד דיא אדרעפפע איממער דייטליך וויא פאלגט אנצוגעבען:

יידישע פעסטער צייטונג

וואיטצנער בולוואר נומ מער 29,

Jüdische Pester Zeitung

Waitzner-Boulevard Nr. 29, Budapest

געשעפטסבעריכט.

נעשריידט-נעשעפט. ווייצען וואר נעפטערן מעסיג צו מארקטע נעבראכט. דער פערקויף וואר גוט, 20000 מעטר-צענטנער וואורדען פערקויפט.

ווייצען: שחיים- 600 מעטצר' .79 קילא 8,40 גולדען. 2100 מעטרצעטר' .78 קילא 8,37½ גולדען. — 200 מעטער-צענטנער .78 קילאגראם 8.30 גולדען. — 200 מעטרצנט' 77.6 ק. 7,05 גולדען. — פעסטער-באדען 200 מעטער-צענטנער .78 קילא 8.20 גולדען. ווייסנבורגער 800 מעטרצטר' 79,5 קילא 8,50 גולד. — נאדראגנאריישער 200 מעטערצ' 75,5 קילא 7,60 גולד. (אללעס פער 3 מאָנאטס.)

פרעסבורגער שלאכט פיעהמארקט. דער אויפטרייב אויף דעם פרעסבורגער פיעהמארקט פאם 20-טען ד. מ. בעטרוג 1628 שטיק. דאפאן וואורען 1491 אונגאריישע, 45 פאלנישע אונד 92 דייטשע. דיא פרייזע וואורען: אונגאריישע 59 ביז 65 גולד. פאלנישע ביז 64, גולד. אונד דייטשע 61 —,66 גולדען. (אללעס פער 100 קילא.)

פרעגאנזוואָרטליכער רעדאקטאר: מאקס סאבאלטשי.

קאנקורז.

נעפערטיגטער וויינשט צו 8—10 קינדערן אייגען הייזלעהרער אייפזיגעמטען. אהרענפעלט 160 גולדען א. וו. געבסט גאנצער פערפפלעגונג. בעווערבער, וועלכע דער אונגאריישען, דייטשען אונד העבראאישען שפראכע אין וואָרט אונד שריפט מאכטיג זינד, וואללען איהרע געוויכע געבסט צייגניסען איבער איהרען בישהערגען רעליגיאזען לעבענסוואנדעל פאן אנערקאנענטען ארטהאדאקסען ראבבינערן אין דען געפערטיגטען איינזענדען. פאר-לייפיג ווירד דיא זעלבע נור אויף אין אין האלבעם יאהר, אלס פראבע, אקצעפטירט, נאך וועלכער צייט דער שעף דעם לעהרער קינדערגען קאנן. דיעזער קאנן נור נאך פערלייף דעם יאהרעם קינדערגען. דער פאסטען איזט זאגליך אנצוטרעטען.

JAKOB POLLATSEK,
in Kokelburg, pr. Klausenburg. (Siebenbürgen.

פרוכט- אונד מעדהל-פרייז-טאבעללע.

ווייצען	קוואלשעם פער הקטאָל	פער 100 קילאגראם
נאדר-אונגאריישער	75	7.45 — 7.50
„	76	7,55 — 7.60
„	77	7.65 — 7.70
„	78	7.75 — 7.80
„	79	7.85 — 7.90
„	80	7.95 — 8.—
„	81	—.— — —.—
—.— — —.—		
פעסטער-באדען	75	7,55 — 7.75
„	76	7.85 — 7.70
„	77	7,95 — 7.80
„	78	8.05 — 7.90
„	70	8 15 — 8.—
„	80	8.25 — 8.10
„	81	—.— — —.—
ווייסענבורגער	75	7 75 — 7.55
„	76	7,85 — 7,70
„	77	7.95 — 7.80
„	78	8,05 — 7.90
„	79	8.15 — 8.—
„	80	8.25 — 8,10
„	81	—.— — —.—
טהיים	75	7.85 — 7.65
„	76	7,95 — 7.80
„	77	3.05 — 7.90
„	78	8.15 — 8.—
„	79	8.25 — 8.10
„	80	8.35 — 8,20
„	81	—.— — —.—

פריכטע	קוואלשעם פער הקטאָל.	פער 100 קילאגראם
קאָרן נייע	72—70	7.10 — 6.85
נעיטם מאלץ	60	6,60 — 6.25
„ פושטי	62	7.90 — 7.90
האפער	41	6.35 — 6.—
קוקורוזן באנאטער	75	6,60 — 6.50
דעשטא אנדערער	73	6,50 — 6,45
הירזע	—	6.50 — 6.20

בודאפעסט פער 100 קילאגראם	ווייצען	פער הערבסט	7,82
	„	פריה-יאהר	8,32
	„		—.—
	קוקורוץ	יולי-אוגוסט	5.78
	נערסטע	„	—.—
	האפער	פריה-יאהר	6,51
	„	הערבסט	6.13
	דעסס	אוגוס.-סעפ.	12,4½

זאק מעהל		
	נומער	0
דער זאק	„	1
צו 100	„	2
קילאגראם	„	3
	„	4
מיט זאק	„	5
פרייא באהן	„	6
	„	7
	„	8
	„	8½

	פר.	kr.
דער זאק	16	70
צו 100	16	20
קילאגראם	15	60
	14	89
	14	—
מיט זאק	13	30
פרייא באהן	12	40
	11	60
	10	70
	9	40

שפיריטוס	ארטע מעטאלדע פערסטעע	32 25
„	נייע „ קארטאָפעל	28 —

קורז-טאבעללע פאם 21. אָקטאבער

געלדקורז	fl.	kr.
ולנער-אשיא	100	
רוקאפע	5	76
פפפפיריגן-אונגאריש 8 גולדען פאר.		
שווייץ	9	68
דייטשע רייכסבאנקנאָטען	59	80
20 מארק-שטיקע	11	95
מאוטיר וינער	1	24

לאזע	fl.	kr.
1854-ער לאָז 4-פערצענט. שאאמב.-לאָז	124	50
1860-ער „ נאמצע	135	—
רעטטיג „ האלבע	142	—
1864-ער לאָז צו 100 גולדען	172	50
רעטטיג „	171	—
אונגאריישע-פרעמיען-לאָז צו 100 גולד.	114	75
פרייבורגער-לאָז	115	50
קאָשע רודאלפינע	40	25
טיזקע-לאָז	20	70
קרעדיט-לאָז	178	25
קלאי-לאָז	40	75
דאנאו-פאפפפפ-פפאר-לאָז	115	—
אינזבריקער-לאָז	—	—
קלנלבוישע-לאָז צו 10 גולדען	19	—
קראקויער לאָז 20	18	75
אָפענער-לאָז 40	41	75
מאלפ-לאָז 40	37	75
וויראלפ-לאָז 10	18	50
מאלפ-לאָז 20	55	50
וואלצבורגער-לאָז 20	21	50
פפ-לנאאם לאָז 40	50	—

לאזע	fl.	kr.
פפאנסלער לאָז צו 20 גולדען	23	50
פרינסעסר לאָז 100	128	—
רעטא 50	68	—
וואלדשטיין-לאָז 20	28	—
וינדישגרעץ 20	39	—
וינדישגראָץ	123	80
אפפפר. פאר. קרעדיט-לאָז	—	—
פרעבישע פרעמיען-אולעלע.	32	—

וועדטה-פאפיערע.	fl.	kr.
אונגאריש פאָרדערונגפ 6%	123	—
רעטטיג צו 4%	93	45
אפפר. נאָלד-רענטען שפייר פרייא	103	—
אונגאריש פאפיר-רענטע	88	85
אונגאריש גרונדענטלאפפונגען	100	50
פרעמשער באנאפפר	100	—
דונענבורגיפשע	99	75
גאלציפשע	102	—
מאחרישע	106	50
קראָאפפשע אונד פלאוניפשע	100	—
אונגאריפשע אייזענבאן-אולעלען	142	50
וויינצעפרעפפ.-אנלעהען-אנזיכט	98	25
פפאבריקפפ דער אונגאריפשען באָדען.		
קרעדיט צו 5% פערצענט	101	25
דער אונגאריפשען הייפאָטהעקען באנק צו 5½ פערצענט	101	30
דער אונגאריפשען אלגעמיינען באָדען.		
קרעדיט.אנשטאלט צו 5% פערצ.	99	75
דער אפפר.-באנק 1869	96	50
„ נאָדר-אפפר.-באנק 5%	96	50

Eigenthümer Wittwe Frau M. REIS. Verantwortlicher Redacteu MAX SZABOLCSI. Budapest, : 1884. Druck von Sam· Márkus, Grosse-Kronengasse Nr. 23.

קאָזער צו ווענדען. אין זינען בעגליקינשונגס־שרייבען אן קייזער אלעקסאנדער III. צו דעסטען קראָנונג פֿערפֿעלטע ער ניכט. פֿיר זיינע אונגליק־ליכען ברידער פֿלעהענטליך צו בשטען. דער קאַ־זער האָטע דיא גנאדע זעלבסט צו אנטוואָרטען, אינ־ער אזוי אנזוגערמען. דאס דיעזער ברי־עפֿ־ווענסאל איזט דיא בעהאנדלונג דער רוסישען יודען דען גינסטיגסטען איינפֿלוס האָטע.

פֿערשיעדענע נייאיגריטען.

(דער פֿערטרעטער דער יידישען קאָנפֿעסיאָנס אים אָבערהויז) ווירד, — וויא איין אמטליכעס בלאַטט היטע משטהילט — גיבט אונגעדינגט איין ראבבינער זיין מיסטען. דער פֿינקט וולכער זיך אים בעטרעפֿענדען געוועטצענטוואר־פֿע, היעריך בעצעהט, איזט זאָ צו פֿערשטעהען, דאס איין פֿאַרשטעהער אדער איין אבערראבבינער דאָ־ענער איזראעליטישען געמינדע צום אָבערהויזטגלעד ערנאנט ווערען דער ווירד.

(דיא יודענמאָרדער פֿאַן קינגאיזענא.) פֿאַר בילייפֿיג 2 מאָנאטען בע־ריכטעטען ווער איבער דיא האַראשטשרייבונגדע יודענ־קראוואלדע אין קונאיזענא איינער פֿאַרשטאָרד פֿאַן נישט־נאָוואָראָ אין גראָסרוסלאנד. וואָבייא 9 יודען ערמאָרדעט אינ־ער שרעקליך פֿערשטוממעלט אונד זאמטליכע יידישע היזער (16) איינגעריכט וואָר־דען. איינינע טאגע נאך דען קראוואלדען וואָרדען 72 פֿערזאנען איינגעצאגען. פֿאַר דריא וואָכען בע־גאנגען אין נישני נאָוואָראָ דיא גערישטפֿערהאנד־לונג. וועגען פֿאַרגעסטערן אירען אבשלוסס פֿאַנד, אין וועלכער 11 אנגעקלאגטע וועגען טאָדשלאגס צו צוויאָלף ביז צוואנציגיאהריגער צוויאנגסאַרבייט, 27 וועגען דיעבסטאָל צו איין־ביז דריא־אהריגעס צוכט־הויז, 16 צו צווייוואָכענטליכען ביז דריא־אהריגעס געפֿאנגניסס, איין אנגעקלאגטער צור פֿערבאנונג נאך סיבירען אונד זעכס צו אדרעסטשטראָפֿען פֿערארטהיילט וואָרדען. 11 אנגעקלאגטע וואָרדען פֿרייגעשפּראָכען.

(דאס ענדע דער דיטשען אנטיסעמיטענפֿאהרער.) עס דרוס־טע אינזערן לעזערן ניכט אינאינטערעסאנט זיין צו ערפֿאהרען, וועלך איין באזעס ענדע דיא זעכס דיטשען אנטיסעמיטען־פֿיהרער געפֿונדען האבען. ווער וואָללען היער דיזוועלכען אונזערן לעזערן דער דייטע נאך פֿאַרפֿיהרען: אלס הערר שטאָקער אים יאהרע 1878 וויינע ערסטע בראנדרעדע היעלט. גע־זעללטע זיך איהם אלס מיטאַרבייטער איין הערר שטוק איינע קאָנינין פֿאַן פֿערזיין! אָדער פֿיעלטעהר אין זאָלכען פֿורזיגען אונד נאָלדנען הילדען וואָרען דיא פֿיעזען אונד מאכטער דער יידישען קאָניגע איהך דיא זאָללער איהריער פֿאלאסט געטשעען, אום דעס פֿאָלקס הולדיגונגען צו עמפֿאנגען; מיט זאָלכער ציעראראט האטטע דאס זיינגייטע קאָניגליכע געשלעכט דער מאקאבאָער זיינע מאָכטער צור האָכצייט געשטיקט. דיא האנדע דער בריוט־ווינגסען פֿערנאסען שטיינגענ איהר אמט בייס אנלעגען דער קליידער אונד עס דזיערטע לאנגע, ביז דיא האהע שטאָלצע נעשטאלט אָללשטאנדיג אנגעקליידעט. זיך דער בעוואג־דערונג אללער צוטשיער ערפֿרעעטע, אונד וואהרליך דיא וואר איינע קאָנינין! פֿאָלל האהער מאיסטאס, שטאָלץ בליקענדען אויגעס, אנגעבאָרענע ווירדע אין האלטונג, נאנג, מיינע אונד וואָרט, אין בעזיטץ עגטצוקענדער שאָנ־הייט. אונד דערבאלאסענדע לאכעלנד אים קלאָיען בע־וואוסטזיין אללער דיעזער פֿאָרצינע, שרייט דיא רוישענד דורך איהרע נעמאכער אונד נאהם דיא גליקווינשע איהריער פֿערוואנדטען אונד נעשפּעלינגען עגטגעגען.

דער אבענד נאהעטע; ער וואר ניכט פֿרינדליך, ווינטערשטורמע בראכען אויס דען שלוכטען דער בערגע הערפֿאָר, פֿינסטערע וואָלקען טריעבען איבער דען הימל, דער בריוטגאנ דעטשעט זיך נאך דעם נאראטען אין בעוועגונג, דענן דאָרט זאָללטע, וויא עס נעבריך איזט, אונטער פֿייעם הימעל דיא טרויאונג פֿאָללצאָגען ווירדען. פֿאָן פֿיער קנאבען וואוידע איינע פֿאַכטיגע הוזפּה איבער דער פֿערשליעסען בריוט געטראגען, צימבעלן, מעטאָללבעקקען קאַסטאנעטטען עיקלאנגען אין דען האנדען דער דיא אומ־שטאנדען בריוטיגפֿערן. דערען מוגר אין ליעבליכען גע־נעזאנגען דיא גליקליך פֿייגר.

איך פֿאַכאַהאי וואר. איך ערזאלטענע באָשאָאָס, מיט זיינען געפֿאָרטען אויפֿגעבראָכען, אום דיא בריוט איינ־צוהאָלען. ער שיען ניכט פֿאָהליך. דער קאָסטבאָרע טור־באן, דער זיינע שטיינע בעשאטטעט, דער בונטע, דייכע קאָסטאן, דער זיינע גליהדער אומפֿאָאָס, שטאכען זעלזאוס פֿאַן דעם בליכען דיסטערן געזיכט אב. ער וואר זיך זעלבסט איין ראטזעל. דאס לוסט- אונד גליקפֿערשפּרעכענדע ציעל אללער זיינער וויינשע, זיינער זעהנזוכט, לאנ דיכט פֿאָר אוגס. איין שרייט נאך, אונד ער האטטע עס פֿערזיכט, אונד ער אומפֿאָאסט דאס הערזלכסטע וויינ, דיא ערסטע פֿערקינדערונג זיינער האָהען ווירדע, דערען בעניסטערטע זעהרזוואָרט איהם קלאָרהייט נעגעבען איבער זיך זעלבסט, פֿאָן דער ער זיך גלייכגעס, פֿערפֿרערט, אנגעבעטשט וואוסטע, דיא הארטע זיינע, דיא ווייכענדע, אין וואנגערונגקענהיס; דיא זאָללטע הייטע נאך זיין ווייכ ווערדען! אונד דאך וואר ער ניכט פֿרעה! עס הינג איהם דיא מאכטיגע אהנונגסשליער פֿאָר זיינען אוגען; ער פֿערפֿאָסט דיא ניכט צו עגטפֿעלנען; אונד אימסער אונד אימסער דראנגט זיך איין בילד אין זיינע זעעלע, איין זוהכטשה־בליכעס, שווערטשטאלאכעלנדעס, טרהאנענרייכעס בילד, אונד אימסער אונד אימסער צוקטע איין נעראנקע דורך זיינען קאָפּף, איין בעגאנסטענדער, טרוירגער, אונזעליגער נעראנקע; עס וואר מאמאיס בילד; עס וואר דער נעראנקע אן אירהרן שטערן.

דער לאַ־מענטע צוג וואר ניכט ווייט מעהר פֿאָן זיי־נעס צעזעלן. אלס איהם איין מאנן האסטיגען שרייטעס מאנצענדען ברוטשטיגפֿערן. דערען מוגר אין ליעבליכען גע־נעזאנגען דיא גליקליך פֿייגר.

איך פֿאַכאַהאי וואר. איך ערזאלטענע באָשאָאָס, מיט זיינען געפֿאָרטען אויפֿגעבראָכען, אום דיא בריוט איינ־צוהאָלען. ער שיען ניכט פֿאָהליך. דער קאָסטבאָרע טור־באן, דער זיינע שטיינע בעשאטטעט, דער בונטע, דייכע קאָסטאן, דער זיינע גליהדער אומפֿאָאָס, שטאכען זעלזאוס פֿאָן דעם בליכען דיסטערן געזיכט אב. ער וואר זיך זעלבסט איין ראטזעל. דאס לוסט- אונד גליקפֿערשפּרעכענדע ציעל אללער זיינער וויינשע, זיינער זעהנזוכט, לאנ דיכט פֿאָר אוגס. איין שרייט נאך, אונד ער האטטע עס פֿערזיכט, אונד ער אומפֿאָאסט דאס הערזלכסטע וויינ, דיא ערסטע פֿערקינדערונג זיינער האָהען ווירדע, דערען בעניסטערטע זעהרזוואָרט איהם קלאָרהייט נעגעבען איבער זיך זעלבסט, פֿאָן דער ער זיך גלייכגעס, פֿערפֿרערט, אנגעבעטשט וואוסטע, דיא הארטע זיינע, דיא ווייכענדע, אין וואנגערונגקענהיס; דיא זאָללטע הייטע נאך זיין ווייכ ווערדען! אונד דאך וואר ער ניכט פֿרעה! עס הינג איהם דיא מאכטיגע אהנונגסשליער פֿאָר זיינען אוגען; ער פֿערפֿאָסט דיא ניכט צו עגטפֿעלנען; אונד אימסער אונד אימסער דראנגט זיך איין בילד אין זיינע זעעלע, איין זוהכטשה־בליכעס, שווערטשטאלאכעלנדעס, טרהאנענרייכעס בילד, אונד אימסער אונד אימסער צוקטע איין נעראנקע דורך זיינען קאָפּף, איין בעגאנסטענדער, טרוירגער, אונזעליגער נעראנקע; עס וואר מאמאיס בילד; עס וואר דער נעראנקע אן אירהרן שטערן.

דער לאַ־מענטע צוג וואר ניכט ווייט מעהר פֿאָן זיי־נעס צעזעלן. אלס איהם איין מאנן האסטיגען שרייטעס עגטגעגען קאם, הייגזדראנג אונד דען בריוטגאנ צו שטרע־כען בעגעהרטע. סאכאטהאי עקאָנגט יאקאָב בן עליאה דע וויללאָש אן דער שטיטטע. „פֿאָלגע מיר בייא זייטע; איך האבע דיר ווייכטיגעס צו זאגען,“ פֿליסטערט דער אראב פֿערשטאָרט אונד איינגעשיגליך אין דער העפֿטיג־קעטען געטשהבעוועגונג. סאכאטהאי טאָט. פֿאָן דער שטאָ־רונג אונאנגענעהם בעריהרט. אוס דער רייהע זיינער בע־גליטער, וועלכע אונטערדעסען האלט מאכטען, אונד פֿערפֿינגט זיך מיט דעם ארצעט הינטער איין מאָמאר פֿס־קענגעביש.

„בוט דוא וואהנונגען,“ ערדעטע הער דער לעטצטע מיט איינען איין, „פֿאָן מיינען בישטען אונד פֿאַרשטעללונ־גען, דערען צוועקמאָסיגקייט דוא דאך איינזאהעטס, נעראדע דאס נעגאהייל צו מחון אונד מיך צו הינטערגעהען! איך שוואָרע דיר צו, דאס דוא פֿערלאָרען בישט. וועגן דוא אויך דער אויפֿזיהונג דיעזעס מאָללען פֿלאנעס בעראַרטס. וואהרליך, איך זאגע דיר, וועגן דוא זאָגגע מאָרגען אויפֿ־געהט, ווירד זיא דיינען אויך דעם טהאָרע דעס שלאָסעס אויפֿגעשלאָסען קאָפּף בעלייכטען!“

„איך מוס דיר דיא אונבעוואָגענע אונד בעליידי־גענדע פֿראגע צוריקגעבען,“ פֿערזעטצט סאכאטהאי פֿינס־טער: „דענן וואהרליך דינגע רעדען צייגען פֿאָן וואהנונגען. איך פֿערשטעהע קיין וואָרט דאָפֿאָן. זאגט, וויא וויללסט דוא פֿאָן מיר, דאס דוא מיך אויך מיינעס בריוטגאנגע מיט זאָ ווידרגען רעדען שטאָרסט?“

„וויא? זאָ וואָרע עס ניכט וואהר, וואס מאָן מיר אָאָבען פֿערזיכערט האט?“

(פֿאָרזעטצונג פֿאָלגט.)

שטיק איינע קאָנינין פֿאָן פֿערזיין! אָדער פֿיעלטעהר אין זאָלכען פֿורזיגען אונד נאָלדנען הילדען וואָרען דיא פֿיעזען אונד מאכטער דער יידישען קאָניגע איהך דיא זאָללער איהריער פֿאלאסט געטשעען, אום דעס פֿאָלקס הולדיגונגען צו עמפֿאנגען; מיט זאָלכער ציעראראט האטטע דאס זיינגייטע קאָניגליכע געשלעכט דער מאקאבאָער זיינע מאָכטער צור האָכצייט געשטיקט. דיא האנדע דער בריוט־ווינגסען פֿערנאסען שטיינגענ איהר אמט בייס אנלעגען דער קליידער אונד עס דזיערטע לאנגע, ביז דיא האהע שטאָלצע נעשטאלט אָללשטאנדיג אנגעקליידעט. זיך דער בעוואג־דערונג אללער צוטשיער ערפֿרעעטע, אונד וואהרליך דיא וואר איינע קאָנינין! פֿאָלל האהער מאיסטאס, שטאָלץ בליקענדען אויגעס, אנגעבאָרענע ווירדע אין האלטונג, נאנג, מיינע אונד וואָרט, אין בעזיטץ עגטצוקענדער שאָנ־הייט. אונד דערבאלאסענדע לאכעלנד אים קלאָיען בע־וואוסטזיין אללער דיעזער פֿאָרצינע, שרייט דיא רוישענד דורך איהרע נעמאכער אונד נאהם דיא גליקווינשע איהריער פֿערוואנדטען אונד נעשפּעלינגען עגטגעגען.

דער אבענד נאהעטע; ער וואר ניכט פֿרינדליך, ווינטערשטורמע בראכען אויס דען שלוכטען דער בערגע הערפֿאָר, פֿינסטערע וואָלקען טריעבען איבער דען הימל, דער בריוטגאנ דעטשעט זיך נאך דעם נאראטען אין בעוועגונג, דענן דאָרט זאָללטע, וויא עס נעבריך איזט, אונטער פֿייעם הימעל דיא טרויאונג פֿאָללצאָגען ווירדען. פֿאָן פֿיער קנאבען וואוידע איינע פֿאַכטיגע הוזפּה איבער דער פֿערשליעסען בריוט געטראגען, צימבעלן, מעטאָללבעקקען קאַסטאנעטטען עיקלאנגען אין דען האנדען דער דיא אומ־

רבטע. דער שריט, וויא איהר עס טהוט, ווענן איך יעמאנד אנגרייפט, אונד איהר האבט וואהרליך אורזאכע אייך צו פירכטען, אונד אללע יענע, וועלכע געוויסענסלאָז דאס פאלק אויפרעגען. (באראן אנדראנסקי פארדערט שרייענד, דער פראודענט זאלל דעם מניסטער דאס וארט ענטציעהען) ווענן דער הערר אבגעארדנעטע אנדרעענסקי דורך מיינע וארטע געראדעזיך געטראפען פיהלט, (שאללענדער ביפאלל) זא קאנן ער זיך בעקלאגען. אבער ערסט גאך מיינער רעדע. עס איזט ניכט וואהר, דאס איך ריא פרייהיט דער פרעסע אונטערדריקקען וועדע, איך וועדע בלאס געגען יענען טהייל דער פרעסע שטרענגע פארגעהען. וועלכע דאס פאלק בעירעגען אונד אויפהעצען, דאמיט ניכט דיא אונשולדיג פערפיהרטען, זאנדערן דיא געוויסענסלאזען פערפיהרער איז דען קערקער־בעלאנגענזזאללען.

איינע וויכטיגע ערקלארונג.

דאס ראבבינאט דער פעסטער איראעליטען געמיינדע (ש׳ ל׳ ב׳ביילל, ראבבינאטס־פראזעס, דר׳ מ׳ קאזערלינג, ראבבינער. דר׳ סאמועל קאהן, ראבבינער. לודוויך פאללאק, ראבבינער) אונד דאס פראפעססאָרענ־קאללעגיאם דער לאנדעס־ראבבינער־שולע (פראפעססאר מאזעס בלאך, פראזעס. פראפעססאר דר׳ זוילהעלם באכער, פראפעססאר דר׳ דאוויד קויפמאן, פראפעססאר הייניך דייטש) פערפאפענטליכען איינע־ערקלארונג, אין וועלכער זיא דיא אנגאבען דעם אנטסעמטשיען אבגעארדנעטען אונד קאטהאלישען גייסטליכען דזמאנדי, דיא ער אין זיינער זאמסטאגיגען רעדע מאכטע, לויט וועלכען איינע שטעללע אים סאהאר פארהאנדען וואר, וועלכע גענוא בעשרייבט. וויא דאס הינטערלסטיג אבגעפאנגענע כרייסטען־מאדכען אבגעשלאכטעט ווערדען זאלל, אלס איינע פרעכע לינע בעצייגען. איינע שטעללע אנגלייכען אינהאלטעס איזט אין דער גאנצען גראסען יידישען ליטעראטור נירגענדס צו פינדען. דיא הערען ראבבינער אונד פראפעסאָרען ערקלארען פערנער, דאס אינגאטין זזמאנדי ווערער אים סאהאר, נאך אים טאלמוד, דען ער אייפרינ שטודירט צו האבען אנגעבט, קיינע איינציגע זייטע צו לעזען, גע־שווייגע הענען צו פערשטעהען אים שטאנדע איזט. דיא גענאנטען הערען ערקלארען זיך בערייט אידער בעדיינטיג־גען פאר יעדעס הויגגו בערופענען וויסענשאפטליכען פארום אויך צו בעווייזען.

ווייר פרייגען אונס אייפריכטיג אונד גראטולירען דען דען עהרווירדיגען הערערען פאם הערצען צו דיעזעס שרייבען, דער וואהרהאפטיג זעהר אן דער צייט אונד זעהר, זעהר נאטהווענדיג וואר. דאס וודענטהום דארף עס ניכט שווייגענד הינגעהמען, דאס עס פאן באזען אונד אינווייסענדען פערלייטדערען פאר דען אויגען דעם גאנצען לאנדעס געשאנדעט ווערדע. דיא הערערען ראבבינער אונד פראפעסאָרען האבען אייגע הייליגע פליכט ערפיללט, אינדעם זיא דיא לייגער אונד פערלייטדער אפענטליך אלס זאלכע בראנדמארקען אונד אהנען איהרע אונווייסענהייט פאר דען אייגען דעם לאנדעס אינס געוויכט שליידערען.

אונד ווייל ווייר דיעזע ערקלארונג פיר זא וויכטיג האלטען, מאגע דער פאלגענדער אומשטאנד זיינען פאלגען פינדען:

זאנגנאט מארגענס זוכטע איך דען הערערן ראבבינער דר׳ קאזערלינג אויף אונד פראגטע איהן, אב דענן דאס ראבבינאט דיא שאנדליכען פערלייטדונגען זזמאנדס שווייגענד אובער דאס וודענטהום ערגעהען לאסען וועדע, וועגן יא, זא ערקלארטע איך, דאס איך זעלבסט אייגע איפערונג געגען זזמאנדי אבגעבען וועדע. הערר דר׳ קאזערלינג אובערלעגטע אינגע צייט אונד פערשפראך מיר דאנן, דיא זאכע ביא זיינען ראבבינער־קאללעגען פארצבגען. איך זוכטע דאנן דען הערערן ראבבינער דר׳ סאמועל קאהן אויף, מיט דעם איך דיא אנגעלעגענהייט איינגעהענד בעשפראך אונד דער מיך מיט דעם בערוהיגענדען פערשפרעכען ענטליעס. דאס ער דיא זאכע צו דער זיינגען מאכען ווייר. דיא הערערן ראבבינער האבען אידער דען אנדרעס אינס געוויכט שליידערען. דאס בעווייזט דיא הייטע ערשיענענע ערקלארונג.

פיר מאזעס מאנטעפיאר.

(ש ל ו ם.)

*) אים יאהרע 1854 זאממעלטע סיר מאזעס, אום דיא ארמען אים הייליגען לאנדע פאר דעם הונגערטאדע צו שטעצען, 20,000 פפונד שטערלינג (1 פפונד = 10 גולד) דיא ער 1855 פערזאנליך צור פערטהיילונג בראכטע. — 1858 בענאב זיך סיר מאזעס נאך דאם, אים דיא הערוסגאבע דעם זיינען עלטערן געוואלטזאם ענטריסענען אונד געשיפטען קנאבען ערגאר מארטארא צו ערווירקען. (מארטא־

*) אים דען פערשיעדענסטען נענענדען דעם לאנדעס ערהאלטען ווייר צוישרייבען, אין וועלכען אונס אנגעצייגט ווייר, דאס דיא מאנשיפארעפייער אין פאלגע אונזערעס אויפרופעס בעגאנגען ווערדען ווייר. ווייר נעהמען דיעזע אנצייגען מיט אויפריכטיגער פרייד אונד הערצלאכענענעס דאנקע עגגעגען.

פאללייעטאָן.

דיא אָפפער דער קאבאלא.

היסטאָרישער ראָמאן אויס דעם 17־טען יאהרהונדערט.

(58־טע פאָרטזעטצונג.)

„דער ראבבי מאיר וואר עס,“ ערצעהלטע יערוואַ ווייסער, „דער דאס נעלד מיינער מוטטער יעדעסמאל בראכטע, מיט דער בישטע, דיר ניע עטוואס דאפאן צו זאגען. ווייר נאהמען עס דאנקבאר אן אלס דען הימלישען זענען דיינעס עבעסטס אונד דאס איזט אייך־דיא ווייכע מארגענגאבע, דיא פיר דיך נעשיקט וואורדע.“

סאבאטהאיס ציגע פערפינסטערטען זיך; זיין אויגע בליקטע דיסטער אונד טהראגענשווער; איין טיפער זייפצער ראנג זיך אויס זיינער ברוסט לאז. ער בעאבשטעט דיא ברויט ניכט, דיא לאקענד, ווייענד, פערזיהרייט שאן נעבען איהם שטאנד, אונד נינג הינויס, אום צו וויינען. — עס וואר אייגע אהנונג אובער איהן נעקאמען, וועסטען האנד איהם דיא נעשענקע נעייכט.

דיא צווייטע האבצייט.

דיא פארבריישונגסוואבע פערשטריך דען ביידען פערלאבטען אויף אייגע זעהר פערשיעדענע וויייז. צוואר וואהרען סאבאטהאיס שלייר אום איהן פערזאמעלט. אבער ער צאג עס דיעסמאל פאר, דעם נעבריוך צו הולדיגען, אונד נעזאגט אונד שפיעל עשאנטען אין דען ריימען דעם נייעראוואבענען הויעס, וועלכעס סאבאטהאי בעריישט בעצאגען האטטע, אונד אין זוהיגערן שטונדען שפראך ער, איינגעדענק דער וואהרנונג וויללאש, קיין וואָרט פאן זיינעס מעסיאסהום, זאגערן ערמאהנטע זיינע אומגעבונג פיעלמעהר אין דונקעלן אונבעשטممטען אויסדריקען, זיך רוהיג צו פערהאלטען אונד בייא יעדערמאנן איבער זיינע פערזאן אייגע טיעפעס שווייגען צו בעאבאכטען. דיעס פערלאנגען דעס מייסטערס, פארצינליך דא עס אהנע ערקלארונג בליעב. רעגטע דיא שילער אויף אונד ליעס ויא אן איינען וויכטיגען פערשליעטען הינטערגרונד גלויבען.

אין דיעזער אנגאהמע וואורדע מאנכער דורך דאס געהיימניספאללע טרייבען אין צאדיק דע קוראנאפס הויזע בעשטארקט. וואהל וואריען הייר אויך בריישיגונגען פערזאממעלט, וואהל ערשאללטען אויך הייר דיא זייטענקלאנגע דער הארפע אונד דער לוטע, אינטערמישט פאם שמערצליך זיסען נעפיליסטער דער פלאטע, וואהל אנגען, טאנצטען אונד שפיעלטען רייצענדע, לייכטפיסיגע מאדכען, אבער דאס אללעס וואר נור דיא בונטע פאנטאסטישע הייללע אייגער ווייס ערנסטערן אונד וויכטיגערן נעשאפטיגקייט. — הארבעל ווערעטע בעאבן אויס אונד עמפפינג באמשאפטען; פינסטער בליקענדע מאנער, אונד ריינטער זאנאר נרייעבען וואריען, האטטען פארצינליך בייא נאכט צוטריטט; ראבעלס בריידער וואורדען ראסטלאָז אומהערגעריעבען, אונד מאכטען רייזען אין דיא אומגעגענד; צאריק ווערלכטע צאהלטע אונד טהיילטע נעלד אויס. דעם גלייכגילטיגען אויגע קאָנענטע דיעס אללעס אלס אנשטאלטען צור האָכצייט נעלטען, דיא, נאך צאדיקס פערזיכערונג ניכט וועניגער נלאנצענד ווערדען וואללטע, אלס סאבאטהאיס ערסטע האָכצייטפעסט, אונד ווירקליך האטטע אויך נייטאנד זאנדערליך אכט אויף דיא בעוועגונג, דערען מוטטערלסונקט דאס יידישע הויז וואר.

דענך דער וואהרנונג וויללאש, קיין וואָרט פאן זיינעס מעסיאסהום, זאגערן ערמאהנטע זיינע אומגעבונג פיעלמעהר אין דונקעלן אונבעשטممטען אויסדריקען, זיך רוהיג צו פערהאלטען אונד בייא יעדערמאנן איבער זיינע פערזאן אייגע טיעפעס שווייגען צו בעאבאכטען. דיעס פערלאנגען דעס מייסטערס, פארצינליך דא עס אהנע ערקלארונג בליעב. רעגטע דיא שילער אויף אונד ליעס ויא אן אייגען וויכטיגען פערשליעטען הינטערגרונד גלויבען.

אין דיעזער אנגאהמע וואורדע מאנכער דורך דאס געהיימניספאללע טרייבען אין צאדיק דע קוראנאפס הויזע בעשטארקט. וואהל וואריען הייר אויך בריישיגונגען פערזאממעלט, וואהל ערשאללטען אויך הייר דיא זייטענקלאנגע דער הארפע אונד דער לוטע, אינטערמישט פאם שמערצליך זיסען נעפיליסטער דער פלאטע, וואהל אנגען, טאנצטען אונד שפיעלטען רייצענדע, לייכטפיסיגע מאדכען, אבער דאס אללעס וואר נור דיא בונטע פאנטאסטישע הייללע אייגער ווייס ערנסטערן אונד וויכטיגערן נעשאפטיגקייט. — הארבעל ווערעטע בעאבן אויס אונד עמפפינג באמשאפטען; פינסטער בליקענדע מאנער, אונד ריינטער זאנאר נרייעבען וואריען, האטטען פארצינליך בייא נאכט צוטריטט; ראבעלס בריידער וואורדען ראסטלאָז אומהערגעריעבען, אונד מאכטען רייזען אין דיא אומגעגענד; צאריק ווערלכטע צאהלטע אונד טהיילטע נעלד אויס. דעם גלייכגילטיגען אויגע קאָנענטע דיעס אללעס אלס אנשטאלטען צור האָכצייט נעלטען, דיא, נאך צאדיקס פערזיכערונג ניכט וועניגער נלאנצענד ווערדען וואללטע, אלס סאבאטהאיס ערסטע האָכצייטפעסט, אונד ווירקליך האטטע אויך נייטאנד זאנדערליך אכט אויף דיא בעוועגונג, דערען מוטטערלסונקט דאס יידישע הויז וואר.

איין שארפער אייפערקואטער בליק האטטע עס אבער וואהרנעהמען קאָנענן, דאס עס זיך הייר נאָך אום גאנץ אנדערע דינגע האנדלע. אלס אים פארבריישונגען צו אייגעס פעסטע, האבעל, נור שיינבאר דער לוסט אונד פריידע הינגעגעבען, וואר דיא וועלע דעס גאנצען; זיא פערקערטעס הימלליך מיט דעם פאטער, דער מוטטער, דען ברידערן אונד דען פרעמדען; איהר נאָע סעס אויסדרוקספאללעס אויגע שראהלטע שאָלץ אים פייער קיהנער אונטערגעהמונגען, איהר גאנג רוישטע מאיעס־מאטש דורך דאס הויז, איהר וואָרט האללטע בעפעהלענד אין דען ריימען דעזולבען וויעדער.

דער האָכצייטסגאנג ערשיען. האבעל דוסטעטע נאָך ליעבליך פאן דען קאָסטבארען באדערן, אויס וועלכען זיא אבענדס פאָרהער נעשפיעגען; פרייען אונד יונגפרוען אומפעלטען זיך צאהלריך אום זיא הער, איהר דאס האאר צו פלעכטען, זיא אנצוקליידען אונד צו שמוקקען, אונד איהר דיא אבליכען האָכצייטסליעדער פאָרצוזינגען. דאס ציממער וואורדע נעפאָסטעט, וואָרין דער ברוישטטוק אויסבעוואהרט וואר. בערוישענדע וואהלגעריכע צאָגען הערוים; דיא ברוישטנגסערן דורפען זיך דעס שאטטע נאהען. איהר שטוינענדער פוס טראט אין דאס פרונקציממער אייגער אייגנאלישען קאָנענן. וונד דאס דיא ברוישטנוואגדער אייגער יידישען קויפמאנסטאָכטער? איזט דאס דער שמוק אייגעס קינדעס יענעס פאלקעס, דאס פערשאָסען, אונטערדריקט, נעמיסהאנדעלט אין אללען לאנדען, גרינענד אייגע פעסטע הייטאטהאס? נוין, דאס וונד דיא אוגשאטבארען קליידער אייגעס ליעבלינגסוויבעס דעס פאשיראה צו שאמכול! דאס איזט דער פראכטפאללע

פאָלליעטאָן.

דיא אָפפער דער קאבאלא.

היסטאָרישער ראָמאן אויס דעם 17־טען יאהרהונדערט.

(58־טע פאָרטזעטצונג.)

„דער ראבבי מאיר וואר עס,“ ערצעהלטע יערוואַ ווייסער, „דער דאס נעלד מיינער מוטטער יעדעסמאל בראכטע, מיט דער בישטע, דיר ניע עטוואס דאפאן צו זאגען. ווייר נאהמען עס דאנקבאר אן אלס דען הימלישען זענען דיינעס עבעסטס אונד דאס איזט אייך־דיא ווייכע מארגענגאבע, דיא פיר דיך נעשיקט וואורדע.“

סאבאטהאיס ציגע פערפינסטערטען זיך; זיין אויגע בליקטע דיסטער אונד טהראגענשווער; איין טיפער זייפצער ראנג זיך אויס זיינער ברוסט לאז. ער בעאבשטעט דיא ברויט ניכט, דיא לאקענד, ווייענד, פערזיהרייט שאן נעבען איהם שטאנד, אונד נינג הינויס, אום צו וויינען. — עס וואר אייגע אהנונג אובער איהן נעקאמען, וועסטען האנד איהם דיא נעשענקע נעייכט.

דיא צווייטע האבצייט.

דיא פארבריישונגסוואבע פערשטריך דען ביידען פערלאבטען אויף אייגע זעהר פערשיעדענע וויייז. צוואר וואהרען סאבאטהאיס שלייר אום איהן פערזאממעלט. אבער ער צאג עס דיעסמאל פאר, דעם נעבריוך צו הולדיגען, אונד נעזאגט אונד שפיעל עשאנטען אין דען ריימען דעם נייעראוואבענען הויעס, וועלכעס סאבאטהאי בעריישט בעצאגען האטטע, אונד אין זוהיגערן שטונדען שפראך ער, איינגע-